

פרד"ס כיבוד דוד

נס"ד

ע"ש דוד שלמה בן רינה ז"ל
ראש-הכולל הרב אורי פולק שליט"א

פרשת מטות-מסעי – פשט- מפי הרב

מעשה נורא בעניין עוון קיום נדרים

שמעתי מפי הרב נסים יגן זצוק"ל כי פעם אחת בעת ביקורו בכותל המערבי פגש שם בן של אחד ממכריו ושאל אותו לשלום אביו, והלה סיפר לו שאביו נפטר והוא בתוך ה-30 יום, והוסיף כי יש לו סיפור בקשר לאביו וביקש שיספרו אותו ברבים על-מנת שיתחזקו בו בעניין נדרים.

סיפר הבן שלאביו היה חבר נעורים, והיה גם-כן צדיק גדול. בבוקר היה מתפרנס מתספורת שהיה ספר ושאר היום היה לומד תורה. וכן אבא היה צדיק גדול. יום אחד אביו בה להסתפר אצל אותו חבר וביקש ממנו עזרה, כיוון שצריך לחתן את בנו ואין לו כרגע מספיק כסף. ושאל האם חברו יכול להלוות לו הלוואה לשלושה חודשים.

היות והם היו חברים טובים הסכים הספר להלוות לחברו, אע"פ שמצבו היה כאדם רגיל והיה צריך תקופה ארוכה להרוויח את מה שהיה צריך להלוות לחברו. ומרוב שהיה ביניהם ידידות גדולה לא עשו שטר הלוואה כמוזכר בהלכה.

לאחר שלושה חודשים חיכה הספר לחברו שיחזיר לו את ההלוואה והלה לא הגיע. לאחר כחודש נוסף הגיע למספרה ושאלו הספר בנוגע להלוואה, והלה השיב לו שהוא כבר החזיר לו את ההלוואה וכך סבר. אבל באמת לא החזיר לו את ההלוואה.

והיו מתווכחים ביניהם. זה אומר: "כבר החזרתי לך". וזה עונה: "לא קיבלתי מידך מאומה!". כאשר ראה אבי הלווה שהספר אינו מאמין, הסכים לעשות עימו עסקה, שאם לא החזיר את ההלוואה, שכל מצוותיו שעשה במשך כל חייו יעברו לספר, ואמר זאת כדי שהספר יאמין לו שהחזיר את ההלוואה.

כל זאת מרוב שהיה בטוח בעצמו שהחזיר את ההלוואה. לאחר זמן מה, יום אחד, שומע הספר נקישות על דלת ביתו. הלך הלה לפתוח את הדלת ולא ראה שום אדם, והיה מתפלל. וכן חזר הדבר שלוש פעמים. והיה מתפלל על כך והלך לישון.

למחרת כאבו לו השיניים ובמקום ללכת לעבודה הלך לביקור חולים, ושם פגש אותי, מספר הבן של הלווה ושאל אותו הספר: "מה מעשיך כאן?". ענה לו שאביו נפטר ועוד מעט לוקחים אותו לקבורה וביקש לראות את הנפטר ובא ועמד לידו ומחל לו על ההלוואה שהיה חייב לו כדי שלא יפסיד את עולם הבא שלו.

בלילה הלך לישון הספר והנה בא הנפטר בחלום ואמר לו: "דע לך, שאחר שעלתה נשמתו, אמרו לי שאין לי שום מצווה. ולא הבנתי מדוע. ואז אמרו לי שכל המצוות עברו אליך כיוון שלא החזרתי את ההלוואה. ובקשתי שיתנו לי אפשרות לפחות לגרום לך למחול לי על החוב. ולכן אני נקשתי לך בדלת כדי שאולי תבין ותמחל לי, ושראיתי שלא עוזר, עשיתי לך למחרת בבוקר כאבי שיניים כדי שתבוא לביקור חולים ותמצא את בני ותבוא ותמחל לי וכשם שהנחת את נשמתו בגן עדן כך תנוח נשמתך.

רואים אנו עד כמה חמור נדר וצריך האדם תמיד לעשות שטר וכך לאחר שפודה-קורע אותו וכך מונע מעצמו הרבה צרות.

למני השבת:

בברכת שבת שלום
הרב אורי פולק שליט"א

רמז - בעל הטורים

א. חנו - ב' במסורה: חנו מחוץ למחנה. חנו עליה סביב (ירמיה נ, כט). פי' אע"פ שאמר חנו מחוץ למחנה, חנו סביב דהיינו במחנה לוייה כדכתיב (לעיל א, נג) והלויים יחנו סביב למשכן העדות, דטמא מת מותר ליכנס למחנה לוייה:

ב. ויאמר אלעזר הכהן - משה דבר לראשי האלפים פרשת טהרה והם לא היו בידם כלי מתכות אלא בגדים חשובים, אבל אלעזר הכהן דבר לאנשי הצבא וראה בידם כלים של תשמיש הנמצאים בבתיים לכך הורה להם דיני גיעול. אי נמי לפי שהייתה ההזאה על ידו לכך הורה להם גם כן דיני גיעול:

רמז - רבנו בחיי

יֵרָא - אֶת - ה' בְּנֵי וְמֶלֶךְ עִם - שׁוֹנִים אֶל תְּתַעֲרֵב. (משלי כד, כא)

שלמה המלך ע"ה יזהיר בכתוב הזה: (משלי כד, כא) את האדם שיירא מן המלך העליון יתעלה תחילה, ואחריו שיירא מן המלך בארץ, והשוה את שניהם יחד במידת היראה כי יאמר: כשם שאתה ירא מהקב"ה הנמצא בכל מקום ופורש מן העוון ליראתו ואע"פ שאין אתה רואהו, כן יש לך לירא מהמלך שתפרוש מעצמך ממה שתתחייב מיתה ליראתו ואע"פ שאין אתה עומד לפניו, כי אי אפשר למלך בשר ודם להימצא בכל המקומות, ועל כן תצטרך שתהיה אימת המלך וצורתו חקוקה בלבך בהעדרו מן המקום ולא תראנו, כאלו ראית אותו בעיניך, כשם שאתה ירא מן המלך העליון יתברך שלא ראייתו מעולם בעיניך.

"עם שונים אל תתערב", יזהיר שלא ישנה הדבר, כי יש עוברין על רצון הש"י ליראתו של מלך, והנה הם יראים מאדם תחלה ועושין יראתו עיקר, ולא יתכן לעשות כן, אבל הראוי שיהיה הש"י תחילת יראתו ועיקר מחשבתו ופעולותיו כלן. ולפי שהש"י מלך מלכי המלכים, הקב"ה, ראשית כל ראשית, ואין מלכות המלכים רק ממנו, ומלכותו לעד לעולם, אין ראוי כלל להשוותו, לכך הפסיק בהם הכתוב במלת "בני", כי היה ראוי הכתוב לומר "בני ירא את ה' ומלך" כמנהגו בשאר הכתובים שמתחיל בהם במלת "בני", אבל רצה להפסיק ביניהם לבאר כי אע"פ שהשוה אותן הכתוב לענין היראה אין ענינם שווה ואין לשתף ביניהם, שהרי יש הפרש גדול ביניהם ויתרון, כיתרון האור מן החושך. וענין הכתוב: כי יראת המלך היא קיום הארץ וצורך גדול לבריות, וכמו שדרשו רז"ל: (אבות ג, ב) "הוי מתפלל בשלומה של מלכות שאלמלא מוראה", של מלכות, "איש את רעהו חיים בלעו". אבל העיקר הגדול והעצום והמעלה העליונה שירא תחלה מן המלך העליון יתברך, אשר חיי המלכים כלן ומלכותם תלויין בידו.

מזה אמר שלמה בספר קהלת: (קהלת ח, ב) "אני פי מלך שמור ועל דברת שבועת אלוקים", יאמר: אני אומר לך פי מלך שמור, שתשמור פי המלך ולעשות מה שיצווה, ועל הדברים כלן שתשמור שבועת אלוקים ובא לומר שאם המלך יתכוון להעבירו על מצוותיו שלא ישמע לו אלא שיזכור תחלה יראת ה' והשבועה שנשבע בסיני לקבל עליו התורה והמצוות. וכן אמרו במדרש: "אני פי מלך שמור", מזומן אני לשמור פי מלכי האומות המושלים בנו במיסים וגלגליות וארנוניות. "ועל דברת שבועת אלוקים", ואצל דברת שבועת אלוקים לא אשמור פי המלך. שכן מצינו בחנניה מישאל ועזריה שאמרו לנבוכדנצר: (דניאל ג, טז) "לא חשחין אנחנו על דנא פתגם להתבותך". ומתחיל הפסוק: "ענו שדרך מישר ועבד נגו ואמרי למלכא נבוכדנצר לא חשחין וגו', אם "מלכא" למה "נבוכדנצר" ואם "נבוכדנצר" למה "מלכא". אלא כך אמרו לו: את מלכא עלנא במיסיים וגלגליות, אבל על דנא שאתה אומר לנו לעבוד עו"ג נבוכדנצר את ולא מלכא את, ואת וכלבא שווין. כלומר שאין אנו רשאים לבא כנגד השבועה שנשבענו בהר סיני, זהו: "ועל דברת שבועת אלוקים". וידוע כי ענין השבועה מגדר היראה שלא ישבע אדם בהקב"ה כל עיקר ואפילו על האמת, אין צריך לומר על שקר, (במ"ר כב, א) ומעשה היה בינאי המלך שהיו לו עשרת אלפים עיירות בהר המלך וכולן חרבו על שבועת אמת. כיצד, אדם אומר לחברו בשבועה שאני הולך למקום פלוני ואוכל ואשתה כך וכך, וכן כל דבריהם ומקיימין שבועתן, וכולן נחרבו. ומה הנשבע באמת כך, הנשבע לשקר על אחת כמה וכמה. ואיך יהיה האדם זהיר במידת היראה אם ישבע בהקב"ה לשקר או על האמת לבטלה. ומפני שאין בכל העבירות כלן עברה חמורה כעובר על השבועה, ויצר לב האדם רע מנעוריו, והוא כועס תמיד, ומתוך כעסו קופץ ונשבע, לכך הוצרכה תורה להקדים רפואה למכה ולצוות על התר הנדרים על פי יחיד מומחה או שלשה הדיוטות.

זהו שכתוב: וידבר משה אל ראשי המטות לבני ישראל לאמר זה הדבר אשר ציווה ה'. ע"ד הפשט: "לבני ישראל", שיאמרו כן לבני ישראל. אבל רז"ל דרשו: (נדרים עח א) "ראשי המטות", רמז ליחיד מומחה, "לבני ישראל", רמז לשלשה הדיוטות, כשם שדיני ממונות בשלשה הדיוטות. ומה שנשמכה פרשה זו לשל מעלה שהיא פרשת המועדים, לפי שהזכיר שם נדר גבוה, ואמר: (לעיל כט, לט) "לבד מנדרים ונדבותיכם", וזה טעם "אשר ציווה ה'" כי שם יחזור, ללמדך כי מלבד הנדרים האלה הנזכרים עוד יש נדרי הדיוט שהוא חייב לקיים דברו. ועוד טעם אחר: מה קדוש המועדים ביחיד מומחה, אף התר נדרים ביחיד מומחה.

אמרו רבותינו כתיב ביהושע (יהושע א) כאשר הייתי עם משה אהיה עמך והיה צריך יהושע לחיות ק"ך שנה כמשה רבנו ולמה נתקצרו שנותיו י' שנים בשעה שאמר הקב"ה למשה נקום נקמת בני ישראל מאת המדיינים אחר תאסף אל עמך ואף על פי שנתבשר בשורות מות לא איחר הדבר אלא נזדרז וישלח אותם משה אבל יהושע כיון שבא להלחם עם ל"א מלכים אמר אם אני הורגם מיד מיד אני מת כשם שעשה משה רבנו מה עשה התחיל מעכב במלחמתם שנא' (שם יא) ימים רבים עשה יהושע את כל המלכים האלה מלחמה אמר לו הקדוש ברוך הוא וכך עשית הריני מקצר שנותיך י' שנים אמר שלמה (משלי יט) רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום:

ומקנה רב היה לבני ראובן ולבני גד הלכה ג' מתנות נבראו בעולם זכה באחת מהן נטל חמדת כל העולם זכה בחכמה זכה בכל זכה בגבורה זכה בכל זכה בעושר זכה בכל אימתי בזמן שהן מתנות שמים ובאות בכח התורה אבל גבורתו ועשרו של ב"ו אינו כלום שכן שלמה אומר (קהלת ט) שבת י וראה תחת השמש כי לא לקלים המרוץ ולא לגיבורים המלחמה וגם לא לחכמים לחם וגם לא לנבונים עושר וגם לא ליודעים חן כי עת ופגע יקרה את כולם וכן ירמיה אומר (ירמיה ט) כה אמר ה' אל יתהלל חכם בחכמתו ואל יתהלל הגיבור בגבורתו אל יתהלל עשיר בעשרו כי אם בזאת יתהלל וגו' ומתנות אלו בזמן שאינן באין מן הקב"ה סופן להפסק ממנו

שני רבותינו שני חכמים עמדו בעולם אחד מישראל ואחד מעובדי כוכבים אחיתופל מישראל ובלעם מאומות העולם ושניהם נאבדו מן העולם וכן שני גיבורים עמדו בעולם אחד מישראל ואחד מאומות העולם שמשון מישראל וגלית מאומות העולם ושניהם נאבדו מן העולם וכן שני עשירים עמדו בעולם אחד מישראל ואחד מאומות העולם קרח מישראל והמן מאומות העולם ושניהם נאבדו מן העולם למה שלא היה מתנתן מן הקדוש ברוך הוא אלא חוטפין אותה להם וכן אתה מוצא בבני גד ובני ראובן שהיו עשירים והיה להם מקנה גדול וחיבבו את ממונם וישבו להם חוץ מארץ ישראל לפיכך גלו תחלה מכל השבטים שנא' (ד"ה א ה) ויגלם לראובני ולגדי ולחצי שבט המנשה ומי גרם להם על שהפרישו עצמם מן אחיהם בשביל קניינם מנין ממה שכתוב בתורה ומקנה רב היה לבני ראובן וגו':

זה שאמר הכתוב (תהלים עה) כי לא ממוצא וממערב ולא ממדבר הרים (שם) כי אלוקים שופט זה ישפיל וזה ירים מהו כי לא ממוצא וממערב לא ממה שאדם יוצא ועמל בסחורה והולך ממזרח למערב נעשה עשיר אפי' פורש בספינות והולך ממזרח למערב וחוזר על המדברות ועל ההרים אינו נעשה עשיר מהו ולא ממדבר הרים אמר רבי אבא מרומניא כל הרים שבמקרא הרים הם חוץ מזה שהוא רוממות שאין אדם מתרומם מן הדברים האלו מה הקב"ה עושה נוטל נכסים מזה ונותן לזה שנאמר כי אלוקים שופט זה ישפיל וזה ירים לכך נקרא שמם נכסים שנכסים מזה ונגלין לזה ולמה נקרא שמם זוזין שזזים מזה ונותנין לזה ממון מה אתה מונה אינו כלום מעות מה לעת וכלשון הזה אתה דורש

וכן חנה אומרת (שמואל א ב) ה' ממית ומחיה מוריד שאול ויעל ה' מוריש ומעשיר משפיל אף מרומם מה אף מרומם באף שהוא מביא לזה מרומם את זה שאלה מטרונה אחת את רבי שמעון בן חלפתא לכמה ימים ברא הקב"ה את העולם אמר לה לששת ימים שנא' (שמות כ) כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ א"ל מאותה שעה ועד עכשיו מה עושה א"ל יושב ועושה סולמות מעלה לזה ומוריד לזה לכך נאמר כי אלוקים שופט זה ישפיל וזה ירים תדע לך כשביקש שיעשירו בני ראובן ובני גד הפיל את המדיינים לפני ישראל כדי שיעשירו בני גד ובני ראובן מה כתיב למעלה וישבו בני' את נשי מדין ואת טפם ואח"כ ומקנה רב הא שהשפיל הקדוש ברוך הוא את המדיינים ורומם את ישראל לקיים מה שנאמר כי לא ממוצא וממערב ולא ממדבר הרים אלא כי אלוקים שופט זה ישפיל וזה ירים :

ד"א ומקנה רב זש"ה (קהלת י) לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו לב חכם לימינו זה יצר טוב שהוא נתון בימינו ולב כסיל לשמאלו זה יצה"ר שנתון בשמאלו ד"א לב חכם לימינו אלו הם הצדיקים שהן נותנין לבם לתורה שהיא מימין שנא' (דברים לג) מימינו אש דת למו ולב כסיל לשמאלו אלו הן הרשעים שהן נותנין לבם להעשיר שנא' (משלי ג) במשאלה עושר וכבוד ד"א לב חכם לימינו זה משה ולב כסיל לשמאלו אלו בני ראובן ובני גד שעשו את העיקר טפל ואת הטפל עיקר שחיבבו את ממונם יותר מן הנפשות שהן אומרים למשה גדרות צאן נבנה למקננו פה וערים לטפנו אמר להם משה אינה כלום אלא עשו את העיקר עיקר תחלה בנו לכם ערים לטפכם ואחר כך וגדרות לצאנכם הוי לב חכם לימינו זה משה ולב כסיל לשמאלו אלו בני ראובן ובני גד אמר להם הקב"ה אתם חיבתם את מקניכם יותר מן הנפשות חייכם אין בו ברכה עליהם נאמר (שם כ) נחלה מבוהלת בראשונה ואחריתה לא תבורך וכה"א (שם כג) אל תיגע להעשיר מבינתך חדל ואיזה הוא עשיר השמח בחלקו שנאמר (תהלים קכט) יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך .

וחצית את המלקוח בין תופשי וגו'

צריך לדייק, כי מאחר שאמר וחצית את המלקוח, היל"ל ונתת לאלעזר, ולמה חזר לומר ממחציתם תיקחו. גם כי בתחילה כתיב, אחד נפש מהמש המאות, ואח"כ כתיב, אחד אחוז מן החמישים, ושינה מלשון זה ללשון זה. ולמה נתן לאלעזר אחד מחמש מאות, וללויים אחד מן חמישים. ולמה במחצית בני ישראל, הוסיף ואמר מכל הבהמה. ולמה במחצה הראשונה, כתיב ויהי המכס ומכסם לה', וממחצית בני ישראל, לא הזכיר לשון מכס.

ואמנם כפי הפשט הוא, כי במחצית הראשון, לא היו מדקדקים בחשבון, אמנם היו אומרים, כמה אלפים הוא בבקר, שנים ושבעים אלף, א"כ מגיע מכסם שנים ושבעים בקר, וכן בשאר, ולזה אמר ומכסם וגו', ולזה חזר ואמר ממחציתם תיקחו, כלומר, מכללות המחצית דרך כלל, תקהו מכסם. אבל במחצית בני ישראל, היה צריך למנות בפרטות כל אחד ואחד, עד תשלום חמישים, והיו לוקחים אותו מעשר ללויים, כדרך הוצאת מעשר בקר וצאן, כל אשר יעבור תחת השבט, וז"ש אחד אחוז מן החמישים, שכשנשלמו חמישים, היו אוחזים אותו למעשר. ואמנם אין הדקדוק הזה אלא בנפש אדם, אבל בבהמה לא היו מדקדקים כ"כ, אלא בכללות כנז"ל, ולזה אמר מכל הבהמה:

אמנם ע"ד הסוד, יתבאר עמ"ש חז"ל פסיעה גסה נוטלת אחד מת"ק ממאור עיניו של אדם, ומאמר זה יתבאר עמ"ש בזוהר בפרשת בלק בפסוק אראנו ולא עתה אשורנו ולא קרוב, דאשיט פסיעה לבר וכו'. וכמו שביארנו שם עניינו, שהוא בחי' נוקביה דז"א, שהייתה עמו בהיותם במעי אמם, בסוד פסיעה לבר. ואמנם יש בה ב' בחי', האחת, כשנולדה ויצאה מתוך ה' עילאה. והשנית, בצאתה לחוץ, בסיום הוא"ו שבה"א שנייה:

והנה ב' ההי"ן אלה הם יו"ד אחת, כי שניהם נאצלו מן אבא, שהוא יו"ד. ולהיותם דינים וגבורות, נקראים מלקוח השבי. ולהיות נחלקים לשתי ההי"ן, אמר וחצית את המלקוח, ה' עילאה, ה' תתאה. ונדע, כי מלכי אדום, מן ה' עילאה אימא נפקו, הנקראת ארץ אדום כנודע. ואלה המלכים, נקראים אנשי המלחמוג כי לרוב תוקף הגבורה והמלחמה שבהם, מתה כנודע. אבל שאר הדינים והגבורות היוצאות מה' תתאה, נקראים אנשי העדה, כי הם ב"ד התחתון, והם יותר מבוססים וממותקים, ונדע כי ב"ד התחתון נקרא עדה, כמ"ש (תהלים פ"ב) אלוקים נצב בעדת אל. וזש"ה וחצית את המלקוח, שהם ב' ההי"ן, בין אנשי המלחמה, ובין כל העדה:

והנה כל הגבורות לעולם אינם רק חמשה, מן חסד עד הוד כנודע, והיסוד לוקח כללותם, ונקרא כל, שהם בגימטריא חמשים כנודע, להיותם שם למטה, כל אחת כלולה מעשר. אבל בהיותם למעלה באימא, ה"א עילאה, כל אחת כלולה ממאה, והם ת"ק, ולכן חלק אנשי המלחמה, הם אחד מת"ק, וחלק העדה הם אחד מחמשים:

והנה בחי' המלכות הנקראת פסיעה גסה כנזכר, נוטלת אחד מת"ק ממאור עיניו של אדם, שהוא ז"א בעלה, כי ממנו ועל ידו מקבל אור ושפע שלה מאנשי המלחמה הנזכר כנודע, וזה הוא בהיותם למעלה באימא, כי אז נקראת נפש, בסוד מה שנתבאר במקום אחר, כי בהיותה שם, לא היה לה רק בחי' ההוי"ה דמלוי ההי"ן, הנקראת נפש כנודע:

וז"ש, אחד נפש מחמש המאות, ולכן ונתת לאלעזר הכהן את תרומת ה', שהיא פסיעה הנזכר, הנגדלת ע"י הכהן שהוא החסד, ואז נעשת תרומת ה' ממש, לשון הפרשה, בסוד מ"ש בזוהר פרשת אחרי מות אתא חסד ופריש לון:

ואמנם בהיות הפסיעה הנזכר למטה, בסוד ה' תתאה אינה לוקחת דבר מאת אנשי המלחמה אלא מז"א בעלה, הנקרא ישראל, בסוד (בראשית ל"ו ל"א) לפני מלך מלך לבני ישראל ולכן אינה לוקחת רק אחד מן החמשים, שהוא היסוד הנקרא כ"ל, שהוא בגימטריא חמשים כנזכר, כי מן היסוד מקבלת השפע שלה, ולכן עתה כתיב אחוז, לפי שבסוף אות ו' שהוא היסוד, היא נאחזת לגמרי. משא"כ למעלה, בהיותה לוקחת מאנשי המלחמה, ואז נתנת אל הלויים, שהם בחי' חיילוהיה, שהם המשוררים העליונים כנודע:

ונשלים ביאור מ"ש רז"ל, פסיעה גסה נוטלת אחד מת"ק ממאור עיניו של אדם, ומהדר לה בקדושה רבא דבי שמשא, פי', כי בע"ש, היה ז"א בורא שידין ורוחין וליילין כנודע, אבל כשקדש היום והיה ליל שבת, אז פסק מלהוליד בחיצונים, ונזדווג במלכות, ואז חזר מאור עיניו: